

Rejent * rok 19 * nr 11(223)
listopad 2009 r.

Glosa

do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2008 r., III CZP 17/08

Przeniesienie prawa własności nieruchomości i dokonanie w księdze wieczystej wpisu na rzecz nabywcy nie stanowi przeszkody do wpisu hipoteki przymusowej na podstawie złożonego wcześniej wniosku o jej wpis¹.

Glosowana uchwała wymaga ze wszech miar stanowczego wsparcia. Pora bowiem przewyciężyć przeważającą w dotychczasowym orzecznictwie², a częściowo również w literaturze³, chybioną tezę przeciwną. Udzielam z całkowitym przekonaniem swego wsparcia dla prezentowanej tezy oraz jej uzasadnienia. Jest tu jednak jeszcze sporo miejsca na wzmocnienie argumentacji przydatnej dla koniecznego utrwalenia prezentowanej tezy.

¹ Uchwałę z jej tezą i uzasadnieniem opublikowano w OSN 2009, nr 6, poz. 82.

² Wskazano te orzeczenia w uzasadnieniu glosowanej uchwały.

³ Trzeba trafić, literatury reprezentowanej przeważnie przez środowisko sędziowskie, zwłaszcza środowisko Sądu Najwyższego. Por. chociażby S. R u d n i c k i, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece – Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych*, Warszawa 2006, s. 145. Odmiennie A. O l e s z k o, *Pewność obrotu prawnego nieruchomościami a zasada wpisu w księdze wieczystej (część pierwsza)*, Rejent 1998, nr 6, s. 107-111.

Odsyłając czytelnika w szczegółach do lektury publikowanej uchwały, warto jednak w tym miejscu zauważyć, że w stanie faktycznym sprawy objętej materiałem glosowanej uchwały będący wierzycielem Bank złożył w dniu 10 listopada 2006 r. wniosek o wpis w księdze wieczystej – na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w sądową klauzulę wykonalności – hipoteki przymusowej obciążającej określoną nieruchomości wskazanej dłużniczki. Sąd wieczystoksięgowy postanowieniem z dnia 14 czerwca 2007 r. wydanym przez referendarza sądowego oddalił wniosek z tej przyczyny, że w chwili jego przystąpienia do rozpoznania wniosku dłużniczka nie była już właścicielką nieruchomości, gdyż po złożeniu wniosku o wpis hipoteki umową darowizny z dnia 22 stycznia 2007 r. podarowała nieruchomość synowi i on na podstawie owej umowy darowizny i zawartego w niej wniosku został w dniu 13 czerwca 2007 r. wpisany do księgi wieczystej jako właściciel nieruchomości. Skarga na orzeczenie referendarza została oddalona przez sąd wieczystoksięgowy, a rozpoznający apelację sąd okręgowy swe poważne wątpliwości prawne przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu i uzyskał oczekiwaną odpowiedź w glosowanej uchwale.

Jak widać, dotyczące wierzyciela wieczystoksięgowe perturbacje rozpoczęły się od przewlekłości w rozpoznaniu jego wniosku o ujawnienie w księdze wieczystej ustanowionej hipoteki (hipoteki przymusowej). Przy istniejącej obiektywnie⁴ przewlekłości postępowania wieczystoksięgowego dłużniczka zdążyła rozporządzić nieruchomością, a nabywca złożył wniosek o ujawnienie swego prawa własności⁵. Później zaś, przy występującej nadal przewlekłości postępowania, sąd wieczystoksięgowy rozpoznał oba – **konkurencyjne** w jego mniemaniu – wnioski w zbliżonym czasie, dając jednak pierwszeństwo rozpoznaniu wniosku nabywcy nieruchomości o wpis jego prawa własności, rozpoznając go pozytywnie, a oddalając niebawem⁶ wniosek wierzyciela o ujawnienie ustanowionej hipoteki przymusowej. Bez wątplenia nie byłoby tego „**nieszczęścia**” w razie rychłego rozpoznawania

⁴ Bez względu na nieznaną tutaj przyczynę; zapewne było to wynikiem powszechnego niedowładu organizacyjnego w systemie prowadzenia ksiąg wieczystych.

⁵ W stanie faktycznym sprawy rozporządzenie nieruchomością i złożenie wniosku o ujawnienie w księdze wieczystej nowego jej właściciela nastąpiło po upływie ponad dwóch miesięcy po złożeniu wniosku wierzyciela o ujawnienie jego hipoteki.

⁶ Następnego dnia.

składanych wniosków wieczystoksięgowych; nie zachodziłaby wówczas obawa napływu wniosków kolizyjnych wynikających z późniejszych zdarzeń prawnych⁷.

Natomiast w istniejącym stanie faktycznym⁸ sprawy objętej materia glosowanej uchwały zderzyły się sądy wszystkich instancji⁹ – a Sąd Najwyższy kolejny już raz – ze starym problemem **kolejności rozpoznania** napływających wniosków wieczystoksięgowych. Oczywiście nie należy ani tutaj, ani gdzie indziej przypisywać tej problematyce przesadnego znaczenia, o ile nie występuje wzajemna wewnętrzna kolizja wpływających na bieżąco i wcześniejszych nierozpoznanych jeszcze wniosków wieczystoksięgowych. Istnienie zaś takiej kolizji można stwierdzać lub ją wykluczać podczas wykładni właściwych przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece¹⁰.

Niemniej jednak należy zaakcentować generalną zasadę powinności orzekania sądów wieczystoksięgowych według kolejności składanych wniosków. Co prawda, ustawodawca w swych przepisach proceduralnych ogranicza się jedynie do stwierdzenia, że „o kolejności wniosku o wpis rozstrzyga chwila wpływu wniosku do właściwego sądu” (art. 626⁶ § 1 k.p.c.) oraz do wskazania, że „wniosek o wpis powinien być w dniu wpływu do sądu zarejestrowany niezwłocznie w dzienniku ksiąg wieczystych i opatrzony kolejnym numerem” (art. 626⁷ § 1 k.p.c.), zaś „w księdze wieczystej należy uczynić wzmiankę o wniosku” (art. 626⁷ § 2 k.p.c.). Nie wolno wszakże odmawiać takim przepisom istotnego znaczenia ustrojowego¹¹. W szczególności nie można uważać, że wskazane zasady mają jedynie znaczenie porządkowe¹². We

⁷ Trzeba tu wszakże przyśpieszenia i usprawnienia podjętych już wysiłków służących lepszej organizacji systemu prowadzenia ksiąg wieczystych.

⁸ Można powiedzieć – faktycznym stanie procedury.

⁹ Z uwzględnieniem następującego na samym początku orzeczenia referendarza sądowego.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.).

¹¹ W systemie prawnym ksiąg wieczystych wolno wyróżniać **przepisy ustrojowe**, następnie **materialnoprawne** oraz **formalne** (proceduralne); przy ich wzajemnym sprzężeniu. Por. E. Gniewek, *Księgi wieczyste*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. IV: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2007, s. 75 i nast.

¹² Tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 9 marca 1995 r., III CZP 149/94 (Monitor Prawniczy 1995, nr 11, s. 336), z głoś S. R u d n i e k i e g o (Przegląd Sądowy

współczesnej literaturze podkreśla się więc¹³, że „w razie złożenia w postępowaniu wieczystoksięgowym różnych wniosków o wpisy konstytutywne pozostające ze sobą w kolizji **kolejność ich rozpoznania powinna** odpowiadać kolejności wpływu¹⁴ (...). **Naruszenie kolejności wpisu** do księgi wieczystej, wynikającej z kolejności złożenia wniosków o wpis **jest** wręcz **niedopuszczalne** przy wpisie hipoteki przymusowej obciążającej prawo użytkowania wieczystego, którego wpis ma charakter konstytutywny”¹⁵.

Nie można się jednak pogodzić się z poglądem, że „inaczej jest przy wpisie hipoteki przymusowej obciążającej prawo własności”, wyrażonym pod tym jednym, nieuzasadnionym pozorem, że „zmiany w zakresie prawa własności następują pozaksięgowo, a ich wpis do księgi wieczystej ma charakter deklaratoryjny, toteż w takim wypadku o dopuszczalności obciążenia nieruchomości hipoteką zabezpieczającą wierzytelność określonego wierzyciela decyduje, czy dłużnik jest właścicielem nieruchomości mającej ulec obciążeniu”¹⁶.

Generalnie bowiem, obojętnie, czy zachodzi **kolizja**¹⁷ pomiędzy wieloma¹⁸ wymagającymi rozpoznania wnioskami, czy jej brak, oraz bez względu na to, czy dokonywane wpisy mają charakter **konstytutywny**, czy też zaledwie **deklaratoryjny**, nie może budzić wątpliwości, że **złożone wnioski powinny bezwzględnie podlegać rozpoznaniu według kolejności ich wpływu**. Jest to jedyne sprawiedliwe rozwiązanie wykluczające pokrzywdzenie kogokolwiek. Wszak, na co w pierwszym rzędzie zwraca uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały, **nie można stawiać w bezpodstawnie korzystnej sytuacji niesolidnego dłużnika** nadużywającego opieszałości sądu wieczystoksięgowego. Równocześnie brak przesłanek jakiegokolwiek ochrony nabywcy nieruchomości

1995, nr 10, s. 10) oraz w uzasadnieniu postanowienia z dnia 21 stycznia 2004 r., IV CK 346/02 (Lex nr 175931).

¹³ Chociaż z niesłusznym ograniczeniem do przykładów wpisów konstytutywnych.

¹⁴ Podkreślenie moje – E.G.

¹⁵ Tak według współczesnego poglądu S. R u d n i c k i e g o, *Ustawa o księgach wieczystych...*, s. 337.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Czy, w łagodniejszym znaczeniu, **zależność** wpisów.

¹⁸ Chociażby dwoma.

ności¹⁹, który nie mógłby²⁰ przecież zasłaniać się nieznaną²¹ dokonanej w księdze wieczystej wzmianki o wniosku wierzyciela o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej obciążającej nieruchomość będącą przedmiotem późniejszego obrotu²². Stwierdzając dosadnie, trzeba zaakcentować – w ślad za opinią Sądu Najwyższego – że sądy wieczystoksięgowe nie powinny pod żadnym pozorem stosować wadliwej interpretacji przepisów prawa wieczystoksięgowego z korzystnym skutkiem dla niesolidnych dłużników krzywdzących swych wierzycieli. Trzeba też potwierdzić, że niejednokrotnie stosowanie powszechnych środków ochrony pauliańskiej bywa zawodne.

Dla ścisłości trzeba jednak stwierdzić, że ochrona wierzyciela ustanawiającego hipotekę przymusową zależy nie tyle²³ od poprawnej kolejności rozpoznawania wpływających wniosków wieczystoksięgowych, ile raczej od **uniezależnienia** wpisu owej hipoteki²⁴ od dalszego przysługiwania dłużnikowi osobistemu własności obciążanej nieruchomości. Słusznie zaś opowiada się obecnie za taką ochroną Sąd Najwyższy w składzie podejmującym głosowaną uchwałę, wyrażając trafną tezę, że **przeniesienie prawa własności nieruchomości i dokonanie w księdze wieczystej wpisu na rzecz nabywcy nie stanowi przeszkody do wpisu hipoteki przymusowej na podstawie złożonego wcześniej wniosku o jej wpis**. Przedstawiono w uzasadnieniu szereg argumentów przemawiających za taką tezę.

W mojej ocenie najistotniejszym argumentem jest uzasadnione zastosowanie, w nawiązaniu do art. 13 § 2, przepisu art. 192 pkt 3 k.p.c. Przypomnijmy, że według powołanego przepisu „**zbycie w toku sprawy rzeczy** lub prawa, objętych sporem, **nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy**”. Równocześnie zauważmy, że **brak jakichkolwiek wyraźnie sformułowanych przeszkód prawnych dla stosowania tej zasady w postępowaniu wieczystoksięgowym; także w zakresie postępowania**

¹⁹ Tutaj akurat osoby bliskiej rozporządzającej dłużniczki.

²⁰ W żadnym kontekście prawnym.

²¹ Przecież nieuzasadnioną.

²² Zob. art. 2 zd. 2 u.k.w.h.

²³ Nie tylko.

²⁴ Problem dotyczy zresztą nie tylko hipoteki przymusowej, lecz przede wszystkim najpowszechniejszej hipoteki zwykłej.

o wpis hipoteki. Sąd Najwyższy ukazał zaś w uzasadnieniu głosowanej uchwały szereg argumentów przemawiających wręcz za potrzebą i słuszością jej stosowania. Oczywiście potrzebne jest tutaj **odpowiednie** stosowanie przytoczonego przepisu z uwagi na odmienności postępowania procesowego i nieprocesowego. Zresztą sam ustawodawca wskazuje, że „przepisy o procesie stosuje się **odpowiednio** do innych rodzajów postępowania” (art. 13 §2 k.p.c.). Na tym tle trzeba więc zwrócić uwagę, że ze względu na specyfikę postępowania wieczystoksięgowego nie wchodzi w grę stosowanie komentowanej zasady **stabilizacji postępowania**, poczynając **od chwili doręczenia pozwu**²⁵. Właściwe będzie zaś, przy odpowiednim stosowaniu pierworzoru, przyjęcie jako terminu, po którym zbycie nieruchomości nie ma wpływu na dalszy bieg postępowania, **chwili wpisu w księdze wieczystej wzmianki o wniosku**²⁶.

Idąc dalej, zauważmy, że w najmniejszej mierze **nie stoi na przeszkodzie** stosowaniu w toku postępowania wieczystoksięgowego zasady stabilizacji postępowania²⁷ równoczesne **obowiązywanie drugiej zasady**, według której **sąd orzeka, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy**²⁸ (art. 316 § 1 k.p.c.²⁹). Przecież już w postępowaniu procesowym obowiązują równolegle obie zasady, a w konsekwencji oznacza to, że dokonując rozstrzygnięcia, sąd uwzględnia w swym orzeczeniu stan rzeczy³⁰ istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, z pominięciem jednak tej okoliczności, że w toku procesu nastąpiło rozporządzenie rzeczą³¹ objętą sporem. Podobnie zatem **również w postępowaniu wieczystoksięgowym sąd powinien uwzględniać stan rzeczy z chwili swego orzekania**, jednakże **bez uwzględniania faktu rozporządzenia nieruchomością**; rozporządzenia dokonanego po złożeniu przez

²⁵ Taki termin początkowy dla postępowania procesowego przyjęto w art. 192 *in principio* k.p.c.

²⁶ Od tego momentu nikt nie może zastrzelać się nieznaną dokonanej wzmianki (art. 2 zd. 2 *in fine* u.k.w.h.).

²⁷ Oznaczającej – przypomnijmy to – że zbycie nieruchomości w toku postępowania nie ma wpływu na dalszy tok postępowania.

²⁸ Jest oczywiście, że tutaj (w postępowaniu wieczystoksięgowym) uwzględnia się **stan istniejący w chwili orzekania o wniosku**.

²⁹ Stosowanej tutaj odpowiednio na podstawie odesłania z art. 13 § 2 k.p.c.

³⁰ Uwzględnia stan faktyczny sprawy i stan obowiązującego prawa materialnego.

³¹ Lub prawem.

wierzyciela wniosku o ujawnienie jego hipoteki, a przed rozpoznaniem tego wniosku przez sąd wieczystoksięgowy. Nie można zaś pogodzić się z wybiórczym stosowaniem przez sąd wieczystoksięgowy niektórych tylko zasad procesowych, przy niesłusznym odrzuceniu równie uprawnych zasad kolejnych.

Nie wolno przy tym opacznie pojmować normy art. 34 zd. 1 u.k.w.h., rozumiejąc ją jako podstawę bezwzględnego obowiązku uwzględniania stanu prawnowłasnościowego nieruchomości z chwili orzekania o wpisie, z niesłusznym przecież wykluczeniem zasady, że zbycie nieruchomości w toku postępowania wieczystoksięgowego nie ma wpływu na dalszy tok postępowania. Przypomnijmy, że według powołanego przepisu „wpis może nastąpić, gdy osoba, której prawo ma być wpisem dotknięte jest lub zostaje jednocześnie wpisana do księgi wieczystej jako uprawniona”. Przykładowo biorąc, jest więc niezbędne, by na etapie składania wniosku o wpis hipoteki **obciążany hipoteką dłużnik³² był ujawniony** w księdze wieczystej **jako właściciel** nieruchomości. **Alternatywą** zaś byłby **wniosek o ujawnienie jego prawa własności**, składany równocześnie z wnioskiem o wpis hipoteki. W żadnym zaś razie nie wolno twierdzić, że zacytowany i komentowany przepis wyklucza stosowanie normy art. 192 pkt 3 k.p.c., a więc wyklucza dokonanie wpisu hipoteki, jeżeli przed rozpoznaniem złożonego wniosku nastąpiło przeniesienie własności nieruchomości. Bynajmniej nie wyrażono tutaj nijakiego wyłączenia, a zatem w tej pominiętej kwestii zastosowanie znajdują powszechnie proceduralne zasady kodeksu postępowania cywilnego.

Co najważniejsze, **stanowiłoby naruszenie samej istoty hipoteki** forsowanie poglądu, że rozporządzenie w toku postępowania wieczystoksięgowego obciążaną nieruchomością wyklucza dokonanie wpisu hipoteki. Przypomnijmy, że do najistotniejszych cech hipoteki należy ten przywilej wierzyciela, że **może on dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stał się własnością³³**. Wprawdzie ta konstrukcyjna dla hipoteki zasada obowiązuje bezwzględnie dopiero po ustanowieniu hipoteki, łącznie z wypełnieniem wymagania konstytucyjnego wpisu do księgi wieczystej. Tutaj wszakże może stanowić **dobitny argument**

³² Osobisty (a przy tym rzeczowy) lub tylko rzeczowy.

³³ Art. 65 ust. 1 *in medio* u.k.w.h.

przemawiający za stosowaniem oczywiściej **zasady proceduralnej, że zbycie nieruchomości w toku postępowania wieczystoksięgowego nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy.**

Pamiętajmy jednocześnie, na co zwraca też uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały, o **wstecznej mocy wpisu w księdze wieczystej**. Nie da się zaprzeczyć, że wpis w księdze wieczystej ma moc wsteczną **od chwili złożenia wniosku o dokonanie wpisu**³⁴. Wprawdzie moc wsteczną ma **dokonany wpis**³⁵, ale tym bardziej, uwzględniając uzasadnioną ideę jego wstecznych skutków, należy stanowczo opowiadać się za stosowaniem proceduralnej zasady, że zbycie nieruchomości w toku postępowania wieczystoksięgowego nie ma wpływu na wynik dalej prowadzonego postępowania. W przeciwnym razie nastąpiłoby nieuzasadnione ograniczenie zakresu zastosowania wstecznej mocy wpisu w księdze wieczystej. W skrajnych wypadkach³⁶ w ogóle bezprzedmiotowa byłaby dyskusja o pojmowaniu istoty i zakresu wstecznej mocy wpisu – z braku pozytywnego wpisu.

Trzeba wreszcie wesprzeć Sąd Najwyższy podejmujący głosowaną uchwałę w tym zakresie uzasadnienia jego tezy, w którym słusznie zaprzecza traktowaniu hipoteki przymusowej jako środka egzekucyjnego. Istotnie, **hipoteka przymusowa** w żadnym razie **nie jest szczególnym rodzajem środka egzekucyjnego**, a w kontekście ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz kodeksu postępowania cywilnego **jest jednym ze sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych**; identycznie jak hipoteka zwykła (umowna). Przymusowy tryb ustanawiania hipoteki w warunkach określonych w art. 109 u.k.w.h. nie nadaje jej mocy środka egzekucyjnego.

Oczywiście, przy ustanawianiu hipoteki przymusowej mamy do czynienia z ustaloną wcześniej w odrębnym trybie³⁷ osobą dłużnika

³⁴ Art. 29 u.k.w.h.

³⁵ Nieustannie będę wyznawał pogląd, że skutki procesowe, z uwzględnieniem wstecznej mocy, wywołują jedynie wpisy prawomocnie dokonane; patrz E. G n i e w e k, *Księgi wieczyste...*, s. 120.

³⁶ Jak w realiach objętych materiał głosowanej uchwały.

³⁷ Poprzez zasądzenie lub zabezpieczenie roszczenia w toku sądowej procedury cywilnej; niekiedy w toku postępowania administracyjnego i postępowania egzekucyjnego w administracji.

osobistego, obciążanego ponadto odpowiedzialnością rzeczową³⁸. Nie oznacza to jednak, że istnieje tutaj wyłączenie stosowania powszechnej, wielokrotnie już przytaczanej zasady proceduralnej, według której zbycie nieruchomości w toku postępowania wieczystoksięgowego nie ma wpływu na dalszy tok postępowania. Bez wątplenia nie może wierzyciel wnosić o ujawnienie w księdze wieczystej hipoteki przymusowej, gdy na etapie jego wniosku dłużnik osobisty³⁹ nie jest właścicielem obciążanej nieruchomości⁴⁰. Natomiast po złożeniu wniosku⁴¹ o dokonanie wpisu w księdze wieczystej ustanawianej hipoteki przymusowej musi już obowiązywać niepodważalna reguła stabilizacji postępowania wieczystoksięgowego bez względu na późniejsze zbycie obciążanej nieruchomości. Na marginesie zaś warto z mocnym naciskiem zwrócić uwagę⁴² na obowiązywanie podobnej reguły procesowej w ściśle pojmomowanym postępowaniu egzekucyjnym. Otóż, dokonane w postępowaniu egzekucyjnym zajęcie nieruchomości powoduje, że **rozporządzenie nieruchomością po jej zajęciu nie ma wpływu na dalsze postępowanie** (art. 930 § 1 k.p.c.).

Generalnie więc **na każdym odcinku postępowania**, zarówno na etapie postępowania rozpoznawanego, jak też postępowania egzekucyjnego, **obowiązuje uniwersalna zasada, że dokonywane po wszczęciu postępowania rozporządzenie rzeczą objętą sporem⁴³ nie ma wpływu⁴⁴ na dalszy tok postępowania**. Nie wolno zaś bez uzasadnionych podstaw jurydycznych zaprzeczać obowiązywaniu tej zasady w postępowaniu wieczystoksięgowym. Nie wystarczy tutaj **ślepe** postrzeganie **pozornych** przeszkód prawnych.

³⁸ Hipoteczną.

³⁹ W stosunku do którego wierzyciel dysponuje **tytułem wykonawczym** uzasadniającym wpis hipoteki przymusowej według reżimu prawnego art. 109 ust. 1 u.k.w.h. lub **tytułem zabezpieczającym** w rozumieniu art. 747 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 110 u.k.w.h.; pomijam tu dalsze zabezpieczenia według przepisów szczególnych.

⁴⁰ Oczywiście nie ma najmniejszego problemu, gdy wierzyciel w trybie art. 788 k.p.c. uzyskał, przed swym wnioskiem o wpis hipoteki przymusowej, nadanie klauzuli wykonalności przeciwko osobie będącej nabywcą nieruchomości.

⁴¹ A ściślej, po dokonaniu wpisu w księdze wieczystej wzmianki o złożonym wniosku.

⁴² Bez zbędnych szczegółów.

⁴³ Tutaj nieruchomością.

⁴⁴ Wpływu negatywnego dla wnioskodawcy.

Wspieram zatem tezę głosowanej uchwały z nadzieją na jej upowszechnienie w dalszej praktyce. Dla mocniejszego jej utrwalenia sugerowałbym Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego⁴⁵ poddanie problemu pod rozważę całej Izby Cywilnej tego Sądu.

Prof. dr hab. Edward Gniewek
Uniwersytet Wrocławski

⁴⁵ Dostrzegając jego dotychczasową aktywność.